

MOŻLIWOŚCI ZAGOSPODAROWANIA GEOTURYSTYCZNEGO DAWNYCH KAMIENIOŁOMÓW – PRZYKŁADY Z PRZEDGÓRZA SUDECKIEGO

Mateusz SZADKOWSKI
Katarzyna SZADKOWSKA

Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Oddział Dolnośląski

*Geopark Przedgórze Sudeckie, obiekty pogórnice,
nieczynne kamieniołomy*

Na obszarze Geoparku Przedgórze Sudeckie znajdują się liczne wyrobiska dawnych kamieniołomów, stanowiące pozostałość po prowadzonej od wieków odkrywkowej działalności górniczej. W powszechnym odczuciu odbierane są jako miejsca niebezpieczne oraz wpływające negatywnie na środowisko i krajobraz. Podjęcie działań związanych z zagospodarowaniem geoturystycznym takich obiektów może umożliwić zarówno wykorzystanie ich potencjału naukowego, edukacyjnego i rekreacyjnego, jak i wpłynąć na integrację lokalnych społeczności.

Obszar Geoparku Przedgórze Sudeckie, obejmującego środkową część Przedgórza Sudeckiego wraz z fragmentami Niziny Śląskiej i Sudetów Środkowych, z uwagi na stopień urozmaicenia budowy geologicznej oraz różnorodność występujących tam rodzajów skał od wieków stanowił miejsce prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej. Nie powinna zatem dziwić mnogość wyrobisk dawnych kamieniołomów, zróżnicowanych pod względem typu i wielkości – poczynając od niewielkich, tzw. przydomowych łomów, po pokaźnych rozmiarów wyrobiska nieczyn-

nych zakładów górniczych. O ile te pierwsze wrosły na stałe w krajobraz Przedgórza Sudeckiego, te drugie – szczególnie ma to miejsce w przypadku kamieniołomów, w których eksploatacja zakończyła się stosunkowo niedawno – mogą stanowić poważny problem jako znacząca ingerencja w krajobraz i środowisko.

Jednak to, co z jednej strony jest zjawiskiem niepożądanym, może być korzystne w innym aspekcie. Liczne kamieniołomy Przedgórza Sudeckiego – niezależnie od rodzaju i rozmiarów, czasu powstania oraz zakończenia eksploatacji – dają możliwość wglądu w budowę geologiczną regionu, często lepszego i pełniejszego niż ma to miejsce w przypadku odsłoneń naturalnych. Prowadzi to do wniosku, że najbardziej pożądanymi z punktu widzenia geoturystyki i geoedukacji kierunkami rekultywacji tych miejsc powinny być: dydaktyczny, kulturowy i rekreacyjny. Dzięki temu kamieniołom może otrzymać drugie życie, przy jednoczesnym wyeksponowaniu (a przynajmniej zachowaniu) tego, co najbardziej wartościowe z punktu widzenia dziedzictwa przyrody nieożywionej, czyli m. in. interesujących skał, struktur geologicznych i aktywnych procesów.

Przykładem, który może z powodzeniem być przedstawiany jako przykład dobrych praktyk w zakresie zagospodarowania nieczynnych kamieniołomów jest wyrobisko po eksploatacji gnejsów w miejscowości Włóki koło Dzierżoniowa. Jest to jedno z najlepszych i najbardziej efektywnych odsłoneń skał budujących masyw sowiogórski: migmatytów, granulitów i amfibolitów. Mimo że stanowi pomnik przyrody nieożywionej, kamieniołom do niedawna był wykorzystywany jako nielegalne wysypisko śmieci. Pierwszą próbą udostępnienia geoturystycznego tego miejsca było założenie wirtualnej skrytki geocachingowej typu EarthCache w serwisie Geocaching.com. W kolejnych latach, dzięki inicjatywie mieszkańców Włók teren oczyszczono i wybudowano niezbędną infrastrukturę. Przy wsparciu merytorycznym Geoparku Przedgórza Sudeckie na terenie kamieniołomu powstała ścieżka dydaktyczna, prezentująca zagadnienia związane z występującymi tam skałami. Co najistotniejsze, kamieniołom stał się także niejakim centrum życia kulturalnego i rozrywkowego wsi, miejscem organizacji lokalnych festynów i imprez, także tych związanych z promocją walorów geoturystycznych okolicy.

Innym przykładem zagospodarowania starego wyrobiska jest kamieniołom kwarcytów zlokalizowany w Krzywiniu (gmina Przeworno), znany pod nazwą Skalka Goethego. Miejsce zawdzięcza swoją nazwę Jo-

hanowi Wolfgangowi von Goethe, który jako pierwszy, w swojej pracy „Die Mandelquarz führende Gebirgsart von Krummendorf” z 1823 roku, opisał występujące tam kwarcyty daktylowe. Kamieniołom znany jest przede wszystkim z uwagi na możliwość łatwego znalezienia kryształów górskich. Udostępnienie geoturystyczne obiektu zostało zrealizowane poprzez oczyszczenie z roślinności, zabezpieczenie nielegalnych wyrobisk po wydobyciu kryształu górskiego oraz wykonanie niewielkiej infrastruktury turystycznej i tablicy edukacyjnej. Oznakowano ponadto szlak dojściowy do wyrobiska. W przyszłości należy rozważyć objęcie miejsca prawną ochroną.

Kolejny obiekt – kamieniołom marmurów w Przewornie – jest niezwykle cennym stanowiskiem, znanym przede wszystkim z dawnych znalezisk fauny miocenińskiej w ilach wypełniających formy krasowe oraz w naciekach krzemionkowych. Obecnie kamieniołom znajduje się w rękach prywatnych i nie jest udostępniony geoturystycznie. Walory geologiczne miejsca nie są eksponowane, jednak sama nisza wyrobiska została wykorzystana w ciekawy sposób – stanowi ośrodek rekreacyjno-szkoleniowy dla nurków. Jest to alternatywna forma udostępnienia dawnego wyrobiska w stosunku do przykładów prezentowanych wcześniej.

W przypadku dwóch następnych wyrobisk – w chwili obecnej nieudostępnionych – pojawiła się realna szansa na ich zagospodarowanie. Pierwszy z obiektów to kamieniołom granitów na pograniczu Gościęc Średnich i Gęsińca, z ciekawym, wymagającym odpowiedniego zaprezentowania odsłonięciem profilu zwietrzelin granitowych. Drugi to zlokalizowany obok zabytkowego kościoła w Żelowicach kamieniołom bazaltu. Kluczową sprawą dla udostępnienia tego obiektu jest wykonanie zejścia do wyrobiska od strony kościoła oraz oczyszczenie i odpowiednie zaprezentowanie ściany kamieniołomu ze słupami bazaltowymi.

Prezentowane kamieniołomy stanowią niewielki procent wszystkich zaniechanych wyrobisk na terenie Geoparku Przedgórza Sudeckie. W większości leżą na terenach należących do samorządów lub do Lasów Państwowych, co znacząco ułatwia możliwość ich zagospodarowania. Jedynie kamieniołom w Przewornie znajduje się w rękach prywatnych. Pozostałe, liczne i nie mniej interesujące wyrobiska, nadal czekają na swoją szansę na udostępnienie i zagospodarowanie. Jak pokazują powyższe przykłady, mogłyby z powodzeniem służyć zarówno lokalnej społeczności, jak i turystom odwiedzającym Przedgórza Sudeckie.

POSSIBILITIES OF GEOTOURISTIC DEVELOPMENT OF ABANDONED QUARRIES – EXAMPLES FROM THE SUDETIC FORELAND GEOPARK

*Sudetic Foreland Geopark, post-mining objects,
abandoned quarries*

In the area of the Sudetic Foreland Geopark there are numerous abandoned quarries, which are remnants of mining activities conducted for centuries. They are generally perceived as dangerous and negatively influencing the environment and landscape. Undertaking activities related to the geotourist development of such objects may enable both the use of their scientific, educational and recreational potential and affect the integration of local communities.

Hereditas Minariorum, 6, 2020, 85–94

<http://www.history-of-mining.pwr.wroc.pl>

ISSN 2391-9450 (print)

ISSN 2450-4114 (online)

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA PRZYKŁADZIE KWK FLORA I MAŁYCH KOPALŃ GOŁONOĞA (DZIELNICA DĄBROWY GÓRNICZEJ) – ŚCIEŻKA DYDAKTYCZNA

Janusz TOMCZYK

Muzeum Miejskie „Szttygarka”, Dąbrowa Górnicza

*historia górnictwa, węgiel kamienny, kopalnie: Flora,
Stanisław, Baśka, Baśka II, Batory, Michał, Maksymilian II,
Dąbrowa Górnicza, Zagłębie Dąbrowskie, Polska*

Po koncentracji wydobycia węgla z pokładów podredenowskich na pograniczu wsi Dąbrowa i Gołonóg przez Towarzystwo Akcyjne Kopalń Węgla Flora nastąpił okres pojawiania się małych zakładów wydobywczych. Wobec zamknięcia granic polityką celną przed I wojną światową i okresu dobrej koniunktury dla węgla dąbrowskiego trwającej do lat 30. XX w. Towarzystwo wydzierzawiało zbędne dla siebie, z technicznego i ekonomicznego punktu widzenia, części nadań nowym kopalniom. W trakcie spaceru zaproponowaną ścieżką dydaktyczną prezentujemy ich historię, położenie i ślady pozostałe po ich działalności górniczej.

1. Wprowadzenie

Kopalnie węgla kamiennego pojawiły się we wsi Gołonóg (od lat 60. XX w. dzielnicy Dąbrowy Górniczej) po roku 1874. Ich powstanie było efektem zmiany modelu organizacyjnego i własnościowego przemysłu wydobywczego w Królestwie Kongresowym. Umożliwiający rozwój górnictwa węglowego warunki stworzyła carska Ustawa Górnicza z 1870 roku i akty prawne jej towarzyszące. Zachodnia część wsi nabrała charakteru przemysłowego, natomiast wschodnia nadal była rolnicza (mimo, że jej mieszkańcy często pracowali w okolicznych kopalniach).